

VOIT, PETR. BOJ O VOLNOU PLOCHU. SLEPOTISK NA ČESKÉ KNIŽNÍ VAZBĚ 16. STOLETÍ DLE DATABÁZE NUSK A STRAHOVSKÉ KNIHOVNY V PRAZE. PRAHA: KRÁLOVSKÁ KANONIE PREMONSTRÁTŮ, 2023, 703 S.

Pre laika v oblasti knižných dejín môže obal knihy, respektíve knižná väzba predstavovať iba sekundárnu záležitosť, ktorá má chrániť fólia s vytlačeným vzácnym textom pred poškodením. No výskum v oblasti historickej knižnej väzby označovaný aj ako tegumentológia už preukázal, najmä v zahraničí, svoju opodstatnenosť.

Medzi najzjavnejšie dôkazy významu podrobného výskumu knižných väzieb patrí monografické dielo *Boj o volnou plochu. Slepotisk na české knižní vazbě 16. století dle databáze NUSK a Strahovské knihovny v Praze*, ktorého autorom je doc. Petr Voit. Autora netreba pre odbornú verejnosť predstavovať, keďže je tvorcom početných štúdií, monografií a katalógov z oblasti knižnej kultúry. Ako samotný autor v úvode prezrádza, monografia je: „*logickým pokračovaním zverejnené databáze NUSK, i když v třetíetm projektu NAKI z kapacitních důvodů neplánovaným*“ (s. 13). Otázkou je, čo ponúka táto databáza, že jej výsledky prinútili autora pustiť sa k písaniu vyše 700-stranovej monografie?

Projekt začal roku 2020 s podporou ministerstva kultúry ČR (NAKI II DG20P02O-VV016) a nesie názov *Slepi svědkové doby. Slepotisková výzdoba knižních vazeb*. Dal si za cieľ spracovať početný archív prof. Bohumila Nusky. Ten najmä v 50. rokoch 20. storočia realizoval výskum v archívoch, knižniciach, múzeách a zvozových knižniciach so zameraním na české knižné väzby 16. storočia. V online databáze s možnosťou vyhľadávania dielní alebo konkrétneho náradia bolo zahrnutých viac ako 2 000 obťahov kníhtlačiarskych náradí vyhotovených prof. Nuskom. Autor recenzovanej publikácie bol súčasťou výskumného tímu, pričom pre potreby projektu vyhotovil *Galerii motivů valčekov, kolkov a platní*. Obdivuhodné je množstvo spracovaných exemplárov úradných rukopisov a starých tlačí v tomto projekte, zaznamenaných je viac ako 4 000 exemplárov, identifikovať sa podarilo 113 kníhviazačských dielní. Druhým podstatným zdrojom pre monografiu bol výskum samotného autora, ktorý publikoval okrem iných výstupov aj dielo o vzácných väzbách uložených v Strahovskej knižnici (VOIT, Petr. *Vzácné knižní vazby Strahovské knihovny v Praze: od gotiky na práh baroka*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2020).

Monografia v úvodných kapitolách sumarizuje a aktualizuje viaceré segmenty výzdoby knižnej väzby. Sleduje trendy vo vývoji kolkov a valčekov alebo kompozície výzdoby, pričom dokáže definovať a odôvodniť zmeny vo výzdobe väzieb. Príkladom je „vítazstvo“ dominantnej kompozície nad rámovou, na ktorej sa podieľala hlavne aristokracia

(s. 31). Ocenit' je potrebné aj pozorovanie vývoja v rámci knižnej väzby v zahraničí a jej vplyv na tvorbu v českej krajine (s. 55). Pomerne odvážne znejú niektoré tvrdenia autora o malých rozdieloch medzi kníhviazačmi z prostredia utrakvistov, katolíkov alebo Jednoty bratskej. Pričom, ako sám tvrdí: „Slepotisk totiž nesmím odtrhávať od knižní kultúry, v níž se působení autorů, překladatelů, ilustrátorů a tiskařů řídilo ziskem“ (s. 56). Bolo by možno prospesné takéto tvrdenie doplniť o prostredie, v ktorom má platiť. Iné výsledky by sme mohli totiž predpokladať v oblastiach mimo mestských stredísk v prostredí s väčším podielom kníhviazačských dielni pracujúcich pre cirkevné inštitúcie. Zaujímavé je aj tvrdenie o chýbajúcich zobrazeniach Jana Husa, a to až v 70 % percentách českých kníhviazačských dielni. Tu je potrebné oceniť až exaktný prístup autora pri rozbere použitých slepotlačových náradí. Vďaka databáze NUSK sa v monografii nachádza presné vyjadrenie množstva využívania toho či onoho náradia. Tieto údaje následne dokázal doc. Voit interpretovať v kontexte doby pôsobenia jednotlivých kníhviazačov.

Autor otvára v texte aj viacero tém súvisiacich s vývojom kníhviazačstva v predošlom období. Príkladom je upozornenie na podrobné spracovanie kníhviazačských dielni z konca 15. storočia lokalizovaných len všeobecne do prostredia Čiech (s. 285). Pre pochopenie viacerých súvislostí z pohľadu pôsobenia kníhviazačov v Čechách by bolo cenným počínom podobne systematicky spracovať aj obdobie 15. storočia a staršie.

Pri rozsiahlom rozbere jednotlivých kníhviazačských dielni rozdelených podľa lokácie a obdobia pôsobenia, autor často vychádza zo zachovaných rukopisných mestských, stavebných alebo pozemkových kníh, uložených v rôznych českých archívoch. Tento zdroj môže slúžiť ako inšpirácia pre výskum aj v našom prostredí. Rovnako v slovenských archívoch sú početne zachované rukopisné úradné knihy s potenciálom ozrejmiť nám čínnosť jednotlivých kníhviazačov pomocou rozboru ich slepotlačového náradia. Celkovo pre výskum kníhviazačstva by bolo prínosné aj za riekou Moravou viacej analyzovať aj po obsahovej stránke takéto úradne pramenné materiály. Účtovné knihy rôznej povahy najmä v mestách nám môžu odhaliť aj mená, cenu práce alebo dobu pôsobenia daných kníhviazačov. Príklad použitia archívnych materiálov pri rozbere kníhviazačskej čínnosti pozorujeme aj v recenzovanej publikácii (napr. s. 445).

Vo viacerých prípadoch sa autor mohol aspoň čiastočne oprieť o základný výskum v jednotlivých lokalitách, ktorý vykonali iní kolegovia. No množstvo údajov získaných rozborom použitého náradia a zachovaných diel osvetľuje mnohé skutočnosti, ktoré doteraz neboli známe. Preto môže recenzovaná publikácia dopomôcť k pokračovaniu výskumu jednotlivých kníhviazačov. Ten by mohol byť doplnený o rozšírený pramenný výskum, výskum rukopisných zlomkov použitých druhotne pri viazaní, používaných kovových prvkov alebo priesvitiek papiera, konkrétne predsádok.

Monografia obsahuje početnú obrazovú prílohu zobrazujúcu jednotlivé knižné väzby a zmieňované tlače, množstvo frotáží jednotlivých náradí a nákresy typológie výzdoby väzieb. Cenné sú početné registre najmä nie bežne používaný ikonografický a vecný register.

Autor vydaním tejto monografie dobehol a dá sa povedať aj predbehol v mnohých ohľadoch výskum knižnej väzby v stredoeurópskom prostredí. Výrazným pomocníkom pri písaní bol okrem vlastného početného výskumu aj unikátny projekt NUSK. Ten čiastočne kopíroval nemeckú EBDB, ale odbúral aj niektoré jeho nedostatky. Dlhoročný

výskum autora v oblasti knižnej kultúry už priniesol mnoho obsiahlych diel (vedomosťami aj objemom), ktoré výrazne rozširujú naše poznanie z tejto oblasti. Recenzované dielo *Boj o voľnú plochu* je pokračovaním línie týchto diel, pričom veríme, že nebude posledným.

Mgr. Martin Baloga